

УДК 330.322:658.114.5 (477)

ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ: РЕГУЛЮВАННЯ ТА ГАРАНТІЇ

А. Худо

Львівський національний університет імені Івана Франка

Стаття присвячена проблемам регулювання та гарантій при залученні іноземних інвестицій в економіку України. Досліджено досвід Німеччини та Польщі.

Ключові слова: інвестування, гарантії, лізинг, податкові пільги, регулювання.

Протягом останніх років науковцями Європейського Союзу проводилися масштабні дослідження з проблем державного регулювання інвестицій та інновацій в різних країнах ЄС. Зокрема: Guarantee mechanisms for financing new technologies, 2001; Funding of new technology-based firms by commercial banks in Europe, 2000; Financing innovations. How to approach Venture Capitalists, 2002; New technology based firms in the European Union: an introduction (Storey D.J., Tether B.S.), 1998. Над проблемою інвестицій працюють чимало зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких: Александрова В.П., Бажал Ю., Геєць В.М., Крупка М.І, Кузнєцова А.Я., Лапко О.С., Луців Б.Л., Онишко С.В., Черниш Н.М. та низка ін. Проте залишаються нерозв'язаними питання щодо створення та функціонування системи гарантування вкладення інвестиційних коштів. Тому завданням статті є дослідження механізмів та методів державного регулювання залучення інвестиційних ресурсів, створення системи гарантій щодо захисту інвестиційних коштів іноземних інвесторів в Україні.

На національному рівні політика регулювання залучення іноземних інвестицій в Україні стає все більш направленою, перевага надається більш простим та прозорим механізмам регулювання, які спрямовані на створення рівного конкурентного середовища як для національних, так і для закордонних компаній, підвищується роль ринкових важелів. Відбувається подальша лібералізація ПП шляхом спрощення порядку та процедури їх допуску, умов діяльності іноземних інвесторів, відкриттям раніше закритих галузей. Як наслідок, в період з 1991 по 2000 роки в національні режими ПП були внесені 1185 змін, з яких 1121 всіх законодавчих змін (95%) були направлені на поліпшення умов допуску та функціонування ПП. Тенденція до децентралізації процесу державного регулювання ПП, що спостерігається у розвинених країнах та країнах з перехідною економікою, спрямована на покращення прозорості політики залучення ПП, усунення небажаних дублювань, підвищення співпраці органів влади й іноземних інвесторів та раціоналізацію державного управління інвестиційним процесом. В результаті децентралізації, функції та повноваження місцевих органів влади у процесі залучення ПП значно розширилися. В більшості розвинених країн відбуваються зміни безпосередньо у формах реалізації економічної політики. Економічний розвиток, який раніше був справою тільки органів державної влади, стає предметом суспільно-приватного партнерства, що дозволяє використовувати знання та методи управління, нагромаджені у приватному секторі, та залучати ресурси приватного сектора для вирішення загальнодержавних завдань. Особливо широкого застосування партнерство суспільних та приватних структур одержало при відновленні регіонів та міст.[1]

За останні роки почастішали спроби регулювання іноземних інвестицій на двосторонньому та багатосторонньому рівнях. Такі спроби приймаються не тільки в рамках регіональних економічних союзів і шляхом укладання двосторонніх договорів між країнами про взаємне сприяння та захист інвестицій або про уникнення подвійного оподаткування, але також і низкою міжнародних економічних організацій (ОЕСР і СОТ). Зростає значення міжнародних інституцій, таких як Міжнародного центру із врегулювання інвестиційних суперечок і Багатостороннього агентства гарантій інвестицій, які мають на меті надання іноземним приватним інвесторам додаткових гарантій.

У використанні світової практики залучення інвестицій при будівництві супермаркетів можливо вкладення коштів у виді обладнання, тобто застосування лізингу, на різних етапах будівництва, а саме безпосередньо при будівництві, внутрішньому обладнанні приміщень, створенні розвинутої інфраструктури і т.д. Отже, лізинг являє собою одну з форм сучасних інвестицій.

У більшості розвинених країн світу на частку лізингу доводиться від двадцяти до тридцяти відсотків у загальній сумі фінансових вкладень. Для того, щоб використання лізингу в Україні на початковому етапі було найбільш ефективним, необхідно врахувати накопичений досвід лізингових відношень зарубіжними країнами. Одним із найефективніших методів забезпечити розвиток лізингу в Україні на рівні держави є податкові пільги учасникам лізингових відносин. Введення пільг не призведе до зменшення надходжень до бюджету, а, навпаки, буде сприяти виникненню нових стабільних у фінансовому відношенні підприємств, що виробляють конкурентноспроможну продукцію за новими технологіями на новітньому обладнанні, а лізинг стане дійсно інструментом активізації інвестиційного процесу в Україні.[2]

Систематизація лізингових компаній в Україні дозволила виявити п'ять наступних форм: 1) лізингові компанії при комерційних банках; 2) лізингові компанії при вітчизняних заводах-виробниках устаткування та державні лізингові компанії; 3) лізингові компанії та відокремлені лізингові департаменти при представництвах закордонних виробників устаткування; 4) приватні лізингові компанії, засновані іноземними та українськими засновниками; 5) лізингові компанії, засновані державою, українськими чи іноземними засновниками у вільних економічних зонах. Характеристика основних переваг та недоліків таких форм створення лізингових компаній дала можливість зрозуміти перспективні тенденції, якими можна вважати: створення лізингових компаній у вільних економічних зонах та при комерційних банках України, проте питання існування та функціонування вільних економічних зон в Україні набуло гострої форми у зв'язку з реформами нового уряду.

Інвестування як спосіб організації господарської діяльності представляє із себе суперечливу єдність загальних абстрактних моментів, властивих всім історичним епохам та формам організації господарства і специфічних, конкретно-історичних моментів, що виражають особливі методи і стереотипи господарського поводження людей на різних історичних етапах і в різних національно-державних умовах економічного життя суспільства. Загальні моменти інвестиційної діяльності традиційно є предметом функціонального моделювання в рамках усіляких теоретичних шкіл і напрямків економічної науки. Специфічні моменти звичайно виводяться за рамки об'єкта економічного моделювання, і тим самим залишаються "на відкуп" або конкретно-економічним наукам, або різного роду практичним методичним посібникам різного рівня - від методів інвестиційного менеджменту на підприємстві до методичних рекомендацій з розроблення інвестиційної складової державної економічної політики.

Наслідком такої ситуації звичайно є дефіцит системного цілісного підходу при розробці цілей, задач і напрямків інвестиційної політики держави. Це, у свою чергу, знижує ефективність інвестиційної політики і може породжувати непередбачені наслідки інвестиційних рішень - у соціальній сфері, у сфері зовнішньоекономічних зв'язків, у монетарній системі і, як слід, при залученні інвестицій до будівництва торгівельних комплексів з інфраструктурним забезпеченням. Профілактика таких непередбачених наслідків можлива на основі системного осмислення всіх зв'язків і взаємодій інвестиційних процесів як складової частини більш загального функціонального й еволюційного поводження господарської системи.

Проведене дослідження дозволило прийти до наступних висновків. Інвестування як особливий напрямок і форма господарської діяльності характеризується конкретно-історичною обумовленістю і має інституціональну природу. Основним системоутворюючим елементом інституціонального комплексу виступає інвестиційний статус суб'єкта, що дозволяє визначити зміст і рамки взаємодії інвестиційних процесів і інституціональних форм у ринковій економіці.[3]

На підставі аналізу форм і передумов відкладених у часі рівноважних бюджетних рішень удалося структурувати інституціональні основи і передумови інвестиційної діяльності та виділити критерії періодизації становлення зрілих форм інвестування.

У країнах з розвинутою ринковою економікою лізинг є одним з найпоширеніших методів оновлення виробництва. Обсяг лізингових операцій у загальному обсязі інвестицій в економіках цих країн складає близько 30-40 відсотків. Одним з важелів збільшення обсягу лізингових відносин є державна підтримка лізингу, надання його учасникам значних податкових пільг, які є однією з найпривабливіших особливостей лізингу в Європі.

Таким чином, аналіз переваг лізингу поряд з кредитом, показує, що, з одного боку, лізинг тільки тоді є економічно вигідною операцією для підприємства-лізингоотримувача, коли він має інвестиційні пільги, які надає йому держава. З другого боку, ні при одному з інших варіантів фінансування (кредит, придбання за рахунок власних коштів) підприємство не отримує таких можливостей фінансового та податкового планування як при лізингу. Основні напрямки фінансового планування: відсутність необхідності вилучати з обігу великі суми коштів; використання обігових коштів та прибутку на розвиток інших напрямків своєї діяльності, подальше розширення; можливість купівлі нового устаткування на умовах виплати незначного відсотка на суму товарного кредиту; максимальне наближення графіка лізингових платежів до фінансових можливостей підприємства [4]. Основні напрямки податкового планування: можливість віднесення лізингових платежів по фінансовому лізингу на валові витрати виробництва в розмірі амортизаційних відрахувань; можливість зменшення оподаткованого прибутку за рахунок того, що при фінансовому лізингу лізингові платежі не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість.

У той же час, надзвичайно важливою проблемою є створення системи державного та недержавного гарантування іноземних інвестицій. Для більш детального аналізу механізмів гарантування варто окремо розглянути систему і механізми гарантування інвестицій в Німеччині і Польщі, які відповідають потребам інвестиційного бізнесу.

Основною і найбільшою інституцією, яка займається наданням гарантій для інвестиційного бізнесу являється Заклад Кредитування Відновлення (Відбудови) (Kreditanstalt für Wiederaufbau – KfW). KfW був створений після II світової війни з метою допомоги відбудови Німеччини після військових руйнувань. З часом, після реалізації свого основного завдання, банк розпочав спеціалізуватися на фінансуванні МСП (малих та середніх підприємств), інфраструктури, житлового будівництва, відновлювальної енергії та інновацій. Значну частину допомоги, доступної в межах Програми Відбудови Європи (Europe Recovery Program – план Маршалла) призначили для кредитування МСП [5]. KfW – це державний банк з величезними кредитними можливостями. Активи на кінець 2003 року досягли 315 млрд. євро. Його участь у програмах економічного розвитку в 2003 році

досягла 50 млрд. євро. З них 40 млрд. євро призначалися на інвестиційне фінансування, а в сфері МСП банк профінансував та надав гарантії підприємствам на суму 10 млрд. євро [5].

Зауважимо, що для інвестиційного бізнесу KfW пропонує кілька програм фінансової допомоги:

- Програма Фінансування Інвестицій в Технологічний Капітал, спільний з Федеральним Міністерством Економіки;
- Інноваційна Програма Розвитку Європи (ERP Innovation Programme);
- Фонд Учасі (Східний);
- Програма Учасі Програми Розвитку Європи;
- Програма Venture Capital KfW;

У рамках Програми Venture Capital, KfW надає гарантії в сфері покриття ризику венчурного фінансування в межах до 40-50% вартості заінвестованого капіталу. Термін гарантії складає 10 років, а відсоткова ставка - від 0,45% до 2,2% річних, залежно від стану підприємства, його місця розташування [6].

Інші програми стимулювання інноваційного бізнесу офіційно не називаються гарантіями, але KfW проводить рефінансування позик для банків, які з ним співпрацюють. Зрештою, автори дослідження „Guarantee mechanisms for financing new technologies” - використовують термін „гарантії”, а KfW оперує терміном „рефінансування”.

Гарантії KfW в рамках Інноваційної Програми Розвитку Європи охоплюють позики до 100% вартості НДДКР (науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи), а також від 50% до 80% вартості впровадження інноваційного продукту на ринок. Окрім того, банки-посередники, які співпрацюють з KfW, отримують гарантування на 60% суми кредитів, які надані для фінансування інвестиційної діяльності. Відповідно, KfW має гарантії німецького уряду та органів місцевого самоврядування Німеччини.

У Польщі найбільшою інституцією, яка надає поруки та гарантії є Банк Народного Господарства (Bank Gospodarstwa Krajowego - BGK)[7]. BGK надає гарантії за умовами порук і гарантії, достатньо короткострокових.

Таким чином, виходячи з вищеведеного, слід зазначити, що державне регулювання залучення іноземних інвестицій в Україні слабо врегульовує аспект фінансового гарантування ризиків. Тому потрібно створювати посередницькі фінансові гарантійні фонди. Саме взаємодія інвесторів з фондами гарантування дасть можливість отримати певні гарантії для інвесторів і тим самим підвищити інвестиційний потенціал економіки України в умовах глобалізаційних процесів.

1. Суперечності використання іноземного капіталу в Україні // Економіка України. -1997. - №1
2. Коваленко Н.І. "Ситуаційне моделювання лізингових операцій" // Фінанси України. - 2000, - №10. -с. 118-125.
3. Шевчук В. Я., Рогожин П. С. Основи інвестиційної діяльності.- К.: Генеза, 1997.- 384 с.
4. Коваленко Н.І., Човнюк Ю.В. Тенденції розвитку лізингу: світовий досвід і реалії України" Перша частина: // Банківська справа. - 2000. - Язб. - С. 29-32 друга частина; //Банківська справа. -2001. -№1.-С. 47-51.
5. Офіційна веб-сторінка KfW: www.kfw.de
6. KfW Annual Report 2003, Department of Corporate Communication
7. KfW Venture Capital Programme, Summary: <http://www.kfw.de/>
8. Дані офіційного сайту BGK: www.bgk.pl